УДК 821.111(73)'06-312.9.09

Н. І. Криницька

ЛІС ЯК ЕЛЕМЕНТ МІФОЛОГІЇ ФРОНТИРУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ

Метою статті є дослідження образу лісу як елементу міфології фронтиру в американській науковій фантастиці другої половини XX – початку XXI ст. на прикладі літератури та кіномистецтва. Об'єктом вивчення виступають твори А. Ван Вогта, Р. Бредбері, Г. Гаррісона, К. Невілла, У. Ле Гуїн, Дж. Вандермеєра та фільми «Аватар» й «Анігіляція». Розглянуті в роботі ліси сягають корінням фольклору та міфології й певною мірою пов'язані з випробуванням, навчанням, трансформацією, пошуком контакту чи засобів виживання. Фантасти часто звертаються до реалізації метафори «природа як людина» та інверсії (ліс виступає не жертвою, а месником). Відбувається переосмислення міфології фронтиру, який стає все більш екзистенційним.

Ключові слова: американська література, наукова фантастика, кіномистецтво, ліс, міфологія, фольклор, фронтір, екокрітика.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-88-95

Фантастична література, яка традиційно поділяється на жанри наукової фантастики (далі НФ) і фентезі та на сучасному етапі виконує міфотворчу роль, часто звертається до «вічного», наскрізного образу лісу – як до тла подій, сюжетоутворювального елементу, хронотопу чи навіть головного персонажа. Є. М. Нейолов свого часу ґрунтовно дослідив образ лісу в науково-фантастичній літературі та її предтечі – чарівній казці [4]. «Ліс у казці взагалі грає роль перешкоди. Ліс, у який потрапляє герой, непроникний. Це свого роду сіть, мережа, що уловлює прибульців», – так визначає В. Я. Пропп художню функцію лісу [6, с. 40]. Основні фольклорні мотиви, пов'язані з образом лісу, за Є. М. Нейоловим, такі: мотив небезпеки, мотив перешкоди між «своїми» та «чужими», мотив смерті, мотив жіночого начала, уподібнення лісу горі, антитеза дому та саду як окультуреному простору, мотив сну тощо. Однак, сучасна американська фантастика не була у фокусі уваги Є. М. Нейолова, так само як і її зв'язок з національною міфологією США, одним із важливих складників якої є міфологія фронтиру (англ. frontier), або прикордоння, рубежу, краю.

Позаяк світова популярність сучасної американської наукової фантастики свідчить про відповідність цієї літератури нагальним проблемам і очікуванням сьогодення, нам видається **актуальним** дослідити образ лісу саме на прикладі творів цього жанру. **Метою статті** є вивчення образу лісу як елементу міфології фронтиру в сучасній американській науковій фантастиці на прикладі літератури та кіномистецтва. Для втілення цієї мети плануємо виконати такі **завдання**: 1) окреслити поняття фронтиру та основні риси міфології фронтиру; 2) здійснити огляд образу лісу в науково-фантастичних творах США другої половини XX ст. в ракурсі міфології фронтиру; 3) простежити зміни в образі лісу в науково-фантастичних творах США початку XXI ст.

Почнемо з поняття фронтиру, що в історії США означає зону відкриття й освоєння нових земель Дикого Заходу та стало одним із базових для американської

нації, яка у XVIII–XIX ст. розвивалася в постійному русі зі Сходу на Захід, відвойовуючи землі в індіанців та борючись із дикою природою. Цю сторінку національної міфології відкрив у 1893 р. історик Ф. Дж. Тернер, автор доповіді «Значення фронтиру в історії США», опублікованої в 1900 р.: «Фронтір – це лінія найінтенсивнішої і найактивнішої американізації. Колоніста сформувало дикуство» [16, с. 31–33]. За Тернером, саме відкритий простір та суворі умови фронтиру створили підґрунтя для відданості американців демократичним цінностям, духу незалежності та надії на власні сили.

У першій половині XX ст., коли територія США була освоєна та колонізована, міфологія фронтиру отримала нове життя завдяки інтенсивному розвитку НФ, яка відповідала духовним пошукам американського суспільства, перемістивши кордон між цивілізованим та нецивілізованим світом у космічний простір, а у 1961 р. 35-й президент США Джон Ф. Кеннеді проголосив космос «новим фронтиром». У попередній публікації ми виділили основні риси цієї міфології: 1) наявність умовної зони між цивілізованим та нецивілізованим, організованим та неорганізованим, відомими та невідомим світами, де відбувається зустріч з «Іншим»; 2) постійний рух, експансія цивілізованого в напрямку нецивілізованого як засіб виживання; 3) наявність жорсткого конфлікту між представниками різних світів; 4) брак ресурсів із боку цивілізованого світу, неможливість протистояти нецивілізованому світу без підтримки центру експансії (наприклад, держави); 5) культ сильної незалежної особистості, рух до свободи, гідності, рівності, індивідуалізму, взаємна підтримка та самопоміч, самоорганізація, можливість соціального ліфту; 6) здатність представників фронтиру на самопожертву заради прогресу [2].

Ліс як утілення нецивілізованого простору (wilderness), де відбувається зустріч з «Іншим», – це теж своєрідна зона фронтиру, адже, як згадує Ф. Дж. Тернер у своїй роботі, відвоювання в лісів придатного для життя простору – одне з основних занять американських першопоселенців. Отже, маємо такі логічні зв'язки: «ліс – перешкода – казка – НФ», «фронтір – національна міфологія США – НФ», «ліс – фронтір». Спробуємо поєднати ці концепції, розглянувши науково-фантастичні твори другої половини XX ст.: оповідання Альфреда Ван Вогта «Процес» («Process», інший переклад – «Буколіка», 1950), оповідання Рея Бредбері «Тут можуть водитися тигри» («Here There Be Tygers», 1951), роман Гаррі Гаррісона «Світ смерті» («Deathworld», інший переклад – «Неприборкана планета», 1962), оповідання Кріса Невілла «Ліс Зіла» («The Forest Of Zil», 1967), оповідання Урсули Ле Гуїн «Ширше та повільніше імперій» («Vaster Than Empires and More Slow», 1971) та її повість «Слово для світу – ліс» («The Word for World Is Forest», 1972).

Події названих творів відбуваються в майбутньому – це дає змогу авторам гіперболізувати та екстраполювати проблеми тогочасності: ворожнечу «холодної війни», расизм, ксенофобію, забруднення довкілля тощо. В оповіданні Ван Вогта «Процес» [17], оповіданні Бредбері «Тут можуть водитися тигри» [10], романі Гаррісона «Світ смерті» [11], оповіданні Невілла «Ліс Зіла» [14], оповіданні Ле Гуїн «Ширше та повільніше імперій» [12] та її повісті «Слово для світу – ліс» [13] ліс величезний за обсягом та знаходиться на інших планетах; в оповіданнях «Процес», «Ліс Зіла» та «Ширше та повільніше імперій» ліс як істота, що мислить або відчуває, є аналогом всього світу. В «Тут можуть водитися тигри», «Світі смерті» та «Ширше та повільніше імперій» ліс є частиною цілісної екосистеми, наділеною емпатією та / або телепатією: *«Здатність відчувати без почуттів<...> Присутність без свідомості. Усвідомлення буття, без об'єкта та суб'єкта. Нірвана»* [12, с. 208].

Прикметно, що ці ліси позбавлені власної назви, стаючи метафорою невідомого, «Іншого». Вони вільні та ніким не керовані, здатні постояти за своє життя. Усюди тут – чисте, свіже повітря або густі запахи росту та гниття. Пейзаж насичений яскравими барвами, переважно зеленими, наявні водойми (або весь ліс нагадує море чи океан). Флора та інколи фауна уявного світу зазвичай описані стисло, загальними словами (що лише підсилює алегоричність такого лісу), або наслідують земні види. У цих творах контакт із людством несе потенційну або безпосередню загрозу лісу як об'єкту колонізації. Вторгнення в ліси на інших планетах має, як правило, утилітарну мету – пошук або видобування корисних копалин чи сировини – та відбувається або згори, за допомогою космічного корабля (отже, ліс уже ніби займає нижчу ланку, ніж прибульці), або, після приземлення, за допомогою іншої техніки: літаків та вертольотів у повісті Ле Гуїн «Слово для світу – ліс» чи БТРів у романі Гаррісона «Світ смерті». Найбільш тихими та привабливими спочатку виглядають ліси Ван Вогта (недарма один з іронічних варіантів перекладу оповідання – «Буколіка») та Невілла, але саме ці ліси найбільш небезпечні для землян. Ліс Ван Вогта вчиться воювати з іншим лісом за допомогою ядерної зброї на основі урану-235, який видобувають на планеті прибульці, а ліс Невілла просто анулює всю історію людства, змушуючи час текти у зворотному напрямку, коли земляни зрубають перше дерево на поверхні Зіла.

Інші ліси є більш амбівалентними, віддзеркалюючи ставлення прибульців до себе. Прекрасна планета з жіночим характером в оповіданні Бредбері «Тут можуть водитися тигри» бажає сподобатися й лише у випадку непорозуміння гнівається та мстить. Герой цього оповідання романтик Дрісколл (його прізвище означає «тлумач» ірландською) розуміє планету краще за інших та залишається на ній. Так само в оповіданні Ле Гуїн «Ширше та повільніше імперій» залишається на самоті на планеті-лісі емпат Осден, який втомився від негативних емоцій оточення. Планета, як жінка, приймає лише чоловіка, здатного зрозуміти її. Пірр у романі Гаррісона є «світом смерті» для мешканців єдиного Міста – «лахмітників» (junkmen), які відчайдушно борються з планетою, та світом життя для «сапальників» (grubbers) – утікачів-фермерів, які знайшли спільну мову з її екосистемою, здатною до телепатії. Отже, постійних мешканців ці планети або не мають, або ними стають утікачі від нашої цивілізації.

Єдині постійні мешканці іншої планети – атшіяни в повісті Ле Гуїн «Слово для світу – ліс», алегорії війни США у В'єтнамі [3, с. 133–135]. Атшіяни, далекі родичі землян, існують у своєрідному симбіозі з лісом, для них сон і ява – рівнозначні сторони життя, а ліс – не тільки довкілля, а й колективне неусвідомлене: *«З вітром, водою, сонячним світлом і світлом зірок тут завжди змішувалися листя й гілки, стовбури й коріння, примхливо переплутані, повні тіней. Під гілками, навколо стовбурів, по корінню вилися стежки – вони ніде не спрямовувалися вперед, а поступалися кожній перешкоді, вигиналися й гілкувалися, точно нерви»* [13, с. 28]. Люди (террани) намагаються знищити ці ліси заради деревини та нещадно експлуатують мирних атшіян. Саме люди вчать їх насильству, і ті беруть до рук вогонь, захищаючи себе і свої дерева, та змушують терран залишити свою планету, яка тепер ніколи не буде такою, як раніше. Єдиний землянин, який з повагою та розумінням ставиться до атшіян, – антрополог Радж Любов – гине під час нападу тубільців на табір терран.

Отже, із самого початку ненависть до прибульців або інших рослин випромінює лише ліс Ван Вогта – про ставлення до нього колонізаторів ми можемо лише здогадуватися, оскільки події показані з точки зору лісу. В усіх інших творах обрано

точку зору людей, тому ставлення до них лісу сприймається крізь їхні підозрілість, страх, агресію або довіру й любов. У дзеркальний спосіб зображено ліс Невілла – тут закритим для читача залишається внутрішній світ лісу, який миттєво позбавляє людство його історії та прогресу. Таким чином, більша небезпека криється в незрозумілості дій іншої сторони, аніж у відкритій агресії. У решті творів окремим представникам людства вдається знайти спільну мову та єднання з природою. Ця метафора найповніше реалізується в повісті Ле Гуїн «Слово для світу – ліс», де атшіяни та їхні дерева стають цілим.

Тепер розглянемо науково-фантастичні твори початку XXI ст.: фільм Джеймса Кемерона «Аватар» («Avatar», 2009), першу книгу трилогії Джеффа Вандермеєра «Південний округ» («Southern Reach», 2014) «Анігіляція» (в українському перекладі – «Знищення») та однойменний фільм Алекса Гарленда за мотивами цієї книги («Annihilation», 2018).

Нагадаємо історичний контекст цих творів: перемога Заходу в «холодній війні» дещо позбавляє напруги ядерне протистояння на планеті, однак на шляху США стоять нові виклики: глобалізація, ісламський тероризм, масова імміграція, економічна криза тощо ніяк не елімінують питання расизму й ксенофобії, тому проблема діалогу з «Іншим», попри розвиток політичної коректності, залишається нагальною. «Розширення досліджуваного феномена фронтирного діалогу з Чужим дозволяє актуалізувати і теорію культурних контактів, особливо в аспекті крос-культурного діалогу, який приймає особливі форми в процесі глобалізації та постійних міграційних потоків», – зазначає філософ О. С. Якушенкова [7, с. 3]. Забруднення довкілля та знищення природи тривають: до початку XXI ст. люди вирубали близько 50 % площ усіх лісів, позбавляючи Землю її «легенів». Як пошук порятунку виникає нова ідеологія взаємовідносин людини та лісу: Джонатан Леш, президент міжнародного Інституту світових ресурсів, пропонує концепцію «рубіж освоєння», яка передбачає не порушення кордонів лісу, а взаємодію з ним на цьому рубежі [1].

Тому фантасти початку XXI ст. часто наслідують та переосмислюють доробок попередників: детально розроблений світ касового фільму Джеймса Кемерона «Аватар» [9] нагадує яскравий та приголомшливий калейдоскоп із творів майстрів НФ другої половини XX ст., в тому числі Ле Гуїн і Гаррісона. Повість Ле Гуїн «Слово для світу – ліс», напевно, стала прообразом фільму Кемерона, хоча сам режисер і сценарист згадує лише про вплив Едгара Райса Берроуза (батька космоопери, автора циклів про Тарзана й Джона Картера) та Генрі Райдера Хаггарда (класика пригодницьких романів, предтечі сучасної фантастики про загублені світи та раси): «Я лише хотів показати старомодні пригоди в джунглях, але такі, що відбуваються на іншій планеті», – зізнається Дж. Кемерон [15]. В «Аватарі» на планеті Пандора теж є фронтір між цивілізаціями – землянами, представниками видобувної корпорації, та місцевим племенем людиноподібних розумних істот, на'ві, які пов'язані зі своїми деревами нейронними зв'язками в єдину мережу, що контролюється єдиним божеством – Ейвою, тобто колективною самосвідомістю планети, яка охоплює всю флору та фауну. Захоплюючи пейзажі планети нагадують і ліси Амазонки, і гори Чжанцзяцзе (Китай). У фільмі Джейк, паралізований колишній морський піхотинець, спочатку виконує розвідувальну місію у племені на'ві, але згодом закохується в цей світ і допомагає врятувати його від знищення землянами, залишаючись назавжди на Пандорі в тілі свого аватара (генетично спроектованого тіла). Фінал стрічки майже такий, як у Ле Гуїн: агресивні земляни програють тубільцям і змушені покинути світ, який уже ніколи не буде таким, як до їхнього вторгнення.

Якщо ліс Кемерона нагадує ліси Ле Гуїн, то ліс як частина Зони Х (або Нуль-Зони) в «Анігіляції» Джеффа Вандермеєра ближче до лісу в романі А. та Б. Стругацьких «Равлик на схилі» («Улитка на склоне», 1965), а власне Зона – до Зони в їхньому романі «Пікнік на узбіччі» («Пикник на обочине», 1972) та його екранізації А. Тарковського «Сталкер» (1979), або до мислездатного океану в «Солярісі» С. Лема (1961), знятому теж А. Тарковським (1972). Дж. Вандермеєр, представник «нової химерної літератури» («New Weird»), де переплетені наукова фантастика, фентезі та лавкрафтівські жахи, зображує похід до дивної та вкрай небезпечної Зони Х уже дванадцятої за тридцять років експедиції. Зона знаходиться десь на півдні США (за зізнанням автора, його надихнуло відвідування Національного заповідника дикої природи св. Марка у Флориді), відділена від звичайного світу своєрідним бар'єром, і кардинально трансформує кожного, хто до неї потрапляє. Тут чисте і свіже повітря, краса запустіння та численні аномалії. Люди та первісна природа ніби міняються місцями: тепер відбувається експансія нецивілізованого світу – незбагнена Зона невпинно насувається на наш світ, анігілюючи звичні форми та навіть сутність *Homo sapiens* як таку, і тепер представникам фронтиру, жінкам-фахівцям, доводиться шукати з нею контакт або хоча б якесь розуміння, що тут відбувається. «Алієнація» – так, на наш погляд, міг би називатися цей роман про самотність, про втрату зв'язків між близькими людьми та між нами й довкіллям. Лише головна героїня – закохана в екосистему біолог (імен позбавлені і ліс, і люди – вони просто функції в непевній атмосфері роману) – виживає та розчиняється в цій Зоні, але й біолог здатна досягнути її лише краєчком своєї свідомості, точніше, підсвідомості. Вона, як і Джейк Саллі, усвідомлює, що «життя на окупованій людиною території трагічне і рідко закінчується добре» [18, с. 156], і стає на бік Зони, де тепер розчинена навіки свідомість її померлого чоловіка, а не на бік організаторів експедиції з «Південного округу»: *«Перед смертю психолог сказала, що я “почала змінюватися” – напевно, в сенсі “зрадила своїм”. З одного боку, навряд чи: хоча б тому, що я взагалі сумнівалася в наявності “своїх” і “чужих”. А з іншого, можливо, й так»* [18, с. 192].

На нашу думку, у фільмі Гарленда [8] відбувається максимальне спрощення психологічної драми Вандермеєра до трилера й бойовика: жінки отримують імена та біографії, Зона (тепер вона теж має ім'я – «Мерехтіння») – натяк про інопланетне походження, а її аномальні явища пов'язуються передусім з генетичними мутаціями – клітини людей, тварин і рослин тут змішуються, і тому люди буквально врастають у ландшафт. І у книзі, і у фільмі Зона здатна породжувати двійників тих, кого вона прийняла, і вони повертаються до нашого світу – як міни уповільненої дії, несучи і знищення всьому звичному, й самознищення (усі згодом помирають від онкології). Слідом за кінокритиком Артемом Помазаном вважаємо вдалим ходом Гарленда розробку теми раку як аналогу Зони: «Клітини раку, які по суті є частиною нас самих, нашим продовженням, нас же і «атакують», ми ж у відповідь повинні з ними «боротися» [5]. Отже, фронтір для Гарленда проходить уже і в тілі людини: це боротьба людської свідомості з хворобою, із самознищенням за продовження життя.

Наприкінці підсумуємо наші спостереження. Повертаючись до основних рис фронтиру, знаходимо в розглянутих творах і наявність умовної зони між цивілізованим і нецивілізованим, і експансію цивілізованого в напрямку нецивілізованого як засіб виживання, і наявність жорсткого конфлікту між представниками різних світів, і брак ресурсів із боку цивілізованого світу, і зображення сильної незалежної особистості, і рух до свободи, і здатність представників фронтиру на самопожертву заради прогресу. Усі згадані нами ліси сягають корінням фольклору та міфології

(наявні мотиви небезпеки, перешкоди між «своїми» та «чужими», смерті, жіночого начала тощо) й певною мірою пов'язані з випробуванням, навчанням, взаємною трансформацією, пошуком контакту чи засобів виживання. Фантасти постійно звертаються до проблеми «Іншого», попереджаючи про негативні наслідки нездатності до контакту та компромісу в умовах антропогенезу. Розглянуті ліси розташовані переважно на інших планетах (це дозволяє авторам здійснити «мисленнєвий експеримент»), є реакцією на нагальні проблеми другої половини ХХ – початку ХХІ ст. (екологічна криза, «холодна війна», расизм, ксенофобія, наслідки колоніалізму, глобалізація тощо) та цілком відповідають схемі реалізації метафори «природа як людина» (ліс як екосистема стає живою мислячою істотою або цілим мислячим світом; люди й рослинний світ стають одним цілим) та інверсії (ліс виступає не жертвою, а месником). Вхід у ці інопланетні ліси відбувається переважно згори (з космічного корабля) або на військовій техніці, тобто люди визначально займають верхню позицію колонізаторів. Але у творах останнього періоду фронтір переноситься знову на Землю: в «Анігіляції», де вхід у ліс здійснюється пішки, чітко виражений казковий мотив лісу як порогу, межі між цивілізацією та іншою реальністю.

Крім того, ліси творів початку ХХІ ст. набувають деталізації, стають менш абстрактними, запозичуючи риси і у фантастів-попередників, і в земних ландшафтів. Спостерігаємо й зміни в сприйнятті героя фронтиру початку ХХІ ст.: в епоху політкоректності, толерантності та екологічного руху таким героєм стає людина, здатна зрадити «своїх» заради «чужих», якщо «свої» шкодять природі. Межа тепер проходить не між «своїми» та «чужими», а в душі та тілі кожного з нас, це екзистенційний фронтір між добром і злом, між здоров'ям і хворобою, між гармонією з природою та її руйнацією, між виживанням та самознищенням. Опозиція нецивілізованого та цивілізованого світу елімінується, тому що «цивілізований» світ виявляється більш агресивним та небезпечним для виживання, ніж нецивілізований.

Для подальших розвідок образу лісу та взаємозв'язку фантастики й національної міфології США вважаємо вартими уваги вивчення лісу як елементу міфології фронтиру в американському фентезі, розгляд впливу християнства та психоаналізу на зображення лісу в НФ і фентезі, дослідження ролі пуританства та соціальних проблем у втіленні міфу про втрачений рай у фантастиці США.

Список використаної літератури

1. Каликинская Е. Леса на планете Земля / Е. Каликинская // Наука и жизнь. – 2000. – № 4. – С. 98–102 ; Kalikinskaya Ye. Lesa na planete Zemlya / Ye. Kalikinskaya // Nauka i zhizn. – 2000. – № 4. – S. 98–102.
2. Криницька Н. І. Міфологія фронтиру в сучасній американській науковій фантастиці на прикладі літератури та кіномистецтва / Н. І. Криницька // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. – 2017. – Вип. 76. – С. 23–29 ; Krynytska N. I. Mifolohiia frontyru v suchasni amerykanskkii naukovii fantastytsi na prykladі literatury ta kinomystetstva / N. I. Krynytska // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia : Filolohiia. – 2017. – Vyp. 76. – S. 23–29.
3. Криницька Н. І. Фантастичні твори Урсули Ле Гуїн: онтопоетичні аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.04 / Наталія Ігорівна Криницька ; Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2008. – 237 с. ; Krynytska N. I. Fantastychni tvory Ursuly Le Huin : ontopoetychni aspekty / Nataliia Ihorivna Krynytska : dys. ... kand. filol. nauk : 10.01.04. – Kharkiv, 2007. – 237 s.

4. Неёлов Е. М. Волшебно-исторические корни научной фантастики / Е. М. Неёлов. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1986. – 199 с. ; Neelov Ye. M. Volshebno-istoricheskie korni nauchnoy fantastiki / Ye. M. Neelov. – Leningrad : Izd. Leningr. un-ta, 1986. – 199 s.
5. Помазан А. «Анігіляція»: хвороба як метафора [Електронний ресурс] / А. Помазан // Moviegram. – Режим доступу : <https://moviegram.com.ua/anihilyatsiya-hvoroba-yak-metafora/>; Pomazan A. «Anihiliatsiia»: khvoroba yak metafora [Elektronnyi resurs] / A. Pomazan // Moviegram. – Rezhyim dostupu : <https://moviegram.com.ua/anihilyatsiya-hvoroba-yak-metafora/>
6. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп ; науч. ред., текстол. коммент. И. В. Пешкова. – Москва : Лабиринт, 2000. – 336 с. ; Propp V. Ya. Istoricheskie korni volshebnoy skazki / V. Ya. Propp ; nauch. red., tekstolog. komment. I. V. Peshkova. – Moskva : Labirint, 2000. – 336 s.
7. Якушенкова О. С. Образ Чужого в гетеротопных пространствах фронта : автореф. дисс. ... канд. филос. наук : спец. 24.00.01 / Олеся Сергеевна Якушенкова ; Астраханский государственный университет. – Астрахань, 2014. – 22 с. ; Yakushenkova O. S. Obraz Chuzhogo v geterotopnykh prostranstvakh frontira : avtoref. diss. ... kand. filos. nauk : spets. 24.00.01 / Olesya Sergeevna Yakushenkova ; Astrakhanskiy gosudarstvennyy universitet. – Astrakhan, 2014. – 22 s.
8. Annihilation [Electronic resource] : film / dir. Alex Garland. – Electronic video data. – Canada ; United States : Paramount Pictures and Scott Rudin Productions, 2018. – [CD-ROM].
9. Avatar [Electronic resource] : film / dir. James Cameron. – Electronic video data. – United States : 20th Century Fox, 2009. – [CD-ROM].
10. Bradbury R. Here There Be Tygers [Electronic resource] / R. Bradbury // Ray Bradbury. Ru. – Mode of access : <http://raybradbury.ru/library/story/51/17/0/>
11. Harrison H. Deathworld [Electronic resource] / H. Harrison // NemaloKnig.com. – Mode of access : <https://nemaloknig.com/read-205260>
12. Le Guin U. K. The Wind's Twelve Quarters : seventeen stories of fantastic adventure / U. K. Le Guin. – New York : Harper and Row, 1975. – 303 p.
13. Le Guin U. K. The Word for World Is Forest / U. K. Le Guin. – New York : Berkley Putnam, 1976. – 189 p.
14. Neville K. The Forest of Zil // Neville K. The science fiction of Kris Neville / K. Neville ; ed. by B. N. Malzberg, M. H. Greenberg. – Carbondale : Southern Illinois University Press, 1984. – P. 214–218.
15. Sellars M. John Carter Inspired Avatar, not vice versa – let's set the record straight [Electronic resource] / M. Sellars // The John Carter Files. – 2011. – December 4. – Mode of access : <https://thejohncarterfiles.com/2011/12/john-carter-inspired-avatar-not-vice-versa-lets-set-the-record-straight/>
16. Turner F. J. The Significance of Sections in American History / F. J. Turner // Rereading Frederick Jackson Turner : «The Significance of the Frontier in American History» and Other Essays. – New York : Holt, 1994. – P. 31-60.
17. Van Vogt A. E. The Worlds of A. E. Van Vogt / A. E. Van Vogt. – New York : Ace Books, 1974. – 330 p.
18. VanderMeer J. Annihilation / J. VanderMeer. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2014. – 195 p.

Стаття надійшла до редакції 9.05.2019.

N. Krynytska

**FOREST AS AN ELEMENT OF THE FRONTIER MYTHOLOGY
IN CONTEMPORARY U.S. SCIENCE FICTION**

The aim of the paper is to study the image of the forest as an element of the frontier mythology in the U.S. science fiction (literature and cinema) of the second half of the 20th – early 21st century.

In order to realize this goal, the author accomplishes the following tasks: 1) outlines the frontier concept and the main features of the frontier mythology; 2) reviews the image of the forest in the U.S. science fiction of the second half of 20th century from the perspective of frontier mythology; 3) traces changes in the forest image in the U.S. science fiction of the early 21st century.

Descriptive, cultural and historical methods, comparative analysis and ecocriticism are applied for the research.

Firstly, basing on her previous publications, the author emphasizes the connection between the frontier of the 18–19th centuries and space exploration of the 20th century as «a new frontier» followed by an intensive development of the space science fiction. She also highlights the main features of the frontier mythology: 1) the existence of an uncertain zone between civilized and uncivilized, organized and unorganized, known and unknown worlds, where the meeting with «the Other» occurs; 2) permanent movement, expansion of the civilization towards the uncivilization as a means of survival; 3) the existence of a constant conflict between representatives of different worlds; 4) the lack of resources in the civilized world, the impossibility of confronting an uncivilized world without the support from the center of expansion (for example, the state); 5) the cult of a strong independent personality, a movement towards freedom, dignity, equality, individualism, mutual support and self-help, self-organization, the possibility of an upward mobility; 6) the ability of representatives of the frontier to self-sacrifice for the sake of progress.

So, the forest as a wilderness, where we meet the Other, is also a frontier zone, and a cluster of interlinks «forest – obstacle – fairytale – science fiction», «frontier – U.S. national mythology – science fiction», «forest – science fiction» can be a focus of research.

Secondly, the image of the forest in the following works of the U.S. authors of the second half of 20th century is studied: A. Van Vogt's story «Process» (1950), R. Bradbury's story «Here There Be Tygers» (1951), H. Harrison's novel «Deathworld» (1962), K. Neville's story «The Forest Of Zil» (1967), U. Le Guin's story «Vaster Than Empires and More Slow» (1971) and her novel «The Word for World Is Forest» (1972).

Thirdly, the image of the forest is also traced in the U.S. science fiction of the early 21st century: J. Cameron's movie «Avatar» (2009) that resembles U. Le Guin's «The Word for World Is Forest», J. VanderMeer's novel «Annihilation» (2014) and the eponymous movie by A. Garland (2018).

The author concludes that all these forests have the folklore and mythological roots, reflect the social and political problems dealing with the Other, and to a certain extent relate to frontiers, trials, learning, transformation, search for contact or means of survival. The SF writers often use the realization of the metaphor «the nature as a human» and inversion (the forest acts not as a victim, but an avenger). In general, it is a rethinking of the frontier mythology where the civilization and the uncivilization replace each other. However, in the most recent works, the frontier is becoming existential as a frontier between the good and the evil, the health and the decease, or the harmony with nature and its destruction.

Key words: U.S. (American) literature, science fiction, cinema, forest, mythology, folklore, frontier, ecocriticism.